

UK

Forum

tak

čtrnáctideník kulturní i politický

Řídí R. I. Malý

R. I. Malý

V. Láška

Zdeněk Šmíd

František Hrbek

Otábor Mařan

Antonín Šelep

Ladislav Švejcar

Jan Opolský

F. Kobliha

Arthur Novák

Bohumír Liška

František Kropáč

CLÁNKY A STUDIE. POLEMIKY, GLOSÝ
A EPIGRAMY. KARIKATURY.

22

Kč 1.80

TAK vychází dvakrát měsíčně, v létě dvojčíslo. — Předplatné na celý ročník i s poštovným (400 stran) činí Kč 43.20. Jednotlivé číslo stojí Kč 1.80. Pošt. spořitelna: šek. účet 35.500, „Vyšehrad“, s. s. r. o., Praha II.

REDAKČNÍ výtisky knih a časopisů, jakož i všechny dopisy a rukopisy příspěvků pro »Tak« určených budtež zasílány výhradně jen na adresu redakce: **R. I. MALÝ, PRAHA-BŘEVNOV, ŘÍČANOVA 32.**

ADMINISTRACE ČTRNÁCTIDENÍKU „TAK“ JE V PRAZE II, KARLOVO NÁM. 5.

Při patisku všechna práva vyhrazena.

Chřipka leží ve vzduchu

Chce Vás přepadnouti. Za mlhavého, proměnlivého počasí, ve vlhkém vzduchu daří se různým choroboplodným bakteriím. Nejzákeřnější jsou chřipkové. Přepadnou Vás, kdy se toho nejméně nadějete. Dostanou se do těla ústí a dýchacími cestami

Nákaze zabráníte

účinnou desinfekcí dutiny ústní francovkou

ALPA

kterou přidáte v malém množství do sklenice vody ku vyplachování úst a ke kloktání

Zepjte se lékaře!

**Žádejte Alpu jen v lahvích,
opatřených plombou!**

ŠTOČKY

Miroslav

Moravec

PRAHA II,

Václavská ul. 12

TELEFON 46673

*Grafický
reprodukcí ústav*

Vám, kteří máte revma! Když přijdou mlhy a plískanice, když bolest Vás upoutá na lože, jedno Vám uleví: důkladná masáž francovkou Alpa. Ta zahřeje bolestivá místa tím, že jim přivede krev. Alpa bolest zmírní. Poradte se s lékařem. Dbejte, abyste při nákupu dostali skutečně Alpu.

Komu svěřit úspory?

Jistě peněžnímu ústavu, který požívá plné důvěry! Střádat je povinností. Je k tomu třeba zdravého smyslu, porozumění pro potřeby života a trochu odhodlanosti učiniti první sebe menší počátek. Začněte ihned, spoření nemožno odkládat! Obraťte se s důvěrou na peněžní ústav, který vám bude bezpečně chránit těžce nastřádané úspory. Je jím

VZÁJEMNÁ ZÁLOŽNA, zapsané spol. s r. o. v Praze I, Kozi 15 n. (Bílková 20)

Přijímá vklady na vkladní knížky nebo na běžný účet, zapůjčuje bezplatně vkusné střádanky. Poskytuje zápůjčky všeho druhu, zprostředkuje též koupi a prodej cenných papírů a losů. Záložna provádí veškeré druhy peněžních obchodů a udílí bezplatně rady v záležitostech obchodních a úvěrních.

R. I. Malý:

NÁBOŽENSTVÍ A SOCIALISMUS

Na rozdíl od klasických představ o politice, jejichž mluvčím byl již Aristoteles, když říkal, že každá politika je v pevném svazku s duchovními zájmy občanstva a zvláště ovšem s morálkou — v moderní době naopak převládá názor, že politika je cosi zcela samostatného a výlučného, cosi na jakékoliv »abstraktní ideologii« nezavislého, a že souvisí hlavně jen se zájmy hospodářskými. Je to však blud. Je to nesprávné i nepravdivé. Nejen že každá politika má být co nejtěsněji spojena se všemi lidskými zájmy kulturními a tedy i s náboženstvím a metafysikou, ale zpravidla s nimi ve skutečnosti opravdu také spojena je — a to i když snad někdy sama tvrdí opak. V každém státě a zejména ve státě demokratickém téměř každá politická strana představuje zároveň: jak určité zájmy a názory hospodářské a sociální, tak i speciální hledisko náboženské a kulturní.

Všichni politikové podléhají nějaké kulturní metafysice a lidé se dávají metafysikou nejenom vést, ale leckdy pro její principy dokonce zabíjet — a to i když snad někdy jak ti, tak oni ani nevědí, co to metafysika je. Všecka obecná hesla, jimiž, na příklad, třeba i dnes politikové se ohánějí: rovnost, svoboda, spravedlnost, humanita, demokracie — mají svůj kořen v náboženství i metafysice a teprve určité náboženství a určitá metafysika, určitý světový názor jim dává přesný a konkrétní smysl. Všecka tato a podobná hesla mají zcela jiný vnitřní smysl, užívá-li jich katolík, a jiný, hlásá-li je socialista. A proto i v marxismu věrouka je stejně na předním místě jako v církvi; a snaha, aby politická praxe tvořila vždy s věroučnou teorií nerozdílnou jednotu, byla odjakživa stejně přísná v církvi jako u pravověrných marxistů.

Marxismus stejně jako katolictví — a každé významnější hnutí politické stejně jako marxismus — tvoří více nebo méně dokonalý, ale po každé všechny zájmy a složky lidského života zabírající a ke všem otázkám lidského života odpovídající světový názor, kterýž chce být uplatňován celý. Jakékoliv dílčí zisky a taktické změny nebo kompromisy znamenají zpravidla jenom využití dané situace a nový krůček na cestě k cíli, kterým je uplatnění celého názoru. Všecko, co jakkoliv udržuje a posiluje tu či onu politickou stranu, a co v kterémkoliv jejím zájmovém úseku podporuje její sílu a moc, podporuje tím i její celkový program, t. j. možnost, že jednou, až její síla bude dostatečná, uplatní se i celý její světový názor a po případě i nabude ve státě vrchu.

»Marxismus představuje celkový světový názor,« říkal již Plechanov. A jako katolická věrouka má své přesné a určité důsledky mravní a sociální, jež nemohou být oddělovány od věroučného dogmatu, tak i marxistická teorie hospodářská a sociální nerozlučně souvisí s celou ostatní marxistickou filosofií, která svým stoupencům podává výklad a rozřešení všech ostatních životních otázek a celého lidského osudu. »Socialismus chce dostati do své moci celého člověka: nejenom jeho tělo, ale i duši,« správně napsal N. Berd'ajev. A předvídal-li prozíravý vrstevník Veliké francouzské revoluce, Joseph de Maistre, že francouzské události z roku 1789 jsou počátkem nejenom velkého evropského boje pro demokracii, ale zároveň i počátkem obrovského boje proti katolictví — můžeme podobně i my dnes jasně a nesporně vidět, že také revoluce ruská a španělská jsou nejenom revolucemi politickými a sociálními, ale i striktně náboženskými a filo-

sofickými. Náboženská persekuce v Rusku není zjevem nahodilým nebo jenom specificky »eurasijským«, ale vyplývá nutně a logicky z celé podstaty marxistické; a vyplývá z ní stejně nutně v Rusku jako ve Španělsku, Mexiku a všude jinde.

Karel Marx nikdy se netajil tím, že svou teorii pokládá za nedotknutelný prius veškeré socialistické praxe, a Lenin, dovolávaje se ho, ve spisku »Co dělat?« důrazně říkal, že se základními principy socialismu se nekšeftuje a nedělají se v nich ústupky. V »Kritice Hegelovy filosofie práva« pak Karel Marx výslovně prohlásil, že »kritika náboženství je první podmínkou veškeré kritiky«, poněvadž »kritika náboženství se po každé přetvořuje i v kritiku práva, kritika theologie v kritiku politiky«, a poněvadž »předpokladem opravdového štěstí lidu je: zrušení štěstí ilusorního, t. j. zrušení náboženství«. V tomtéž spisu Karel Marx již také razil známé bolševické heslo: »Náboženství jest opium lidu«: jest jenom povzdech a sen lidí, kteří jsou na tomto světě utiskováni.

Náboženství Marx a Lenin považovali jednak za pověru a »středověkou plíseň«, jež se s marxistickým programem zásadně nesrovnává již proto, že tento program »je cele založen na vědeckém, a to, přesně vzato, materialistickém světovém názoru«; a jednak je považovali za opium a »duchovní kořalku«, prostě za »ohlupování lidu«, které svůj zdroj má nejenom v lidové nevzdělanosti, ale hlavně a především také v hospodářské a sociální porobě lidu. *) Proto právě soudili, že úplný zánik náboženství jest jenom otázkou krátkého času a že proletariát má tuto otázku ve svých rukou. Neboť, je-li náboženství, jak oba si představovali, jen následek hospodářské poroby lidu, a spráda-li si vykořisťování proletáři své sny o posmrtném ráji na nebi a o posmrtné spravedlnosti jen proto, poněvadž zde na zemi ráje a spravedlnosti nenalézají — je nasnadě, že náboženská blouznivost a pověrčivost rychle zmizí sama sebou, jakmile jen revolučnímu proletariátu se podaří odstraniti hospodářskou porobu a zřídit ve formě komunismu ráj a spravedlnost již zde na zemi. Kromě toho však proletáři mají zánik náboženství ve svých rukou i jinak ještě. Náboženství totiž je podle

Marxe i Lenina nejenom následek hospodářské poroby lidu, ale je zároveň také ujařmovací nástroj a prostředek kapitalistů: pomáhá kapitalistickému režimu lid v hospodářské porobě udržovat. Ruku v ruce s bojem za hospodářské osvobození lidu musí se tedy revoluční proletariát také snažit, aby zánik náboženství co nejvíc a nejjistěji byl uspíšen. Protináboženský boj je pro socialisty v každé době samozřejmou povinností.

Marxismus a náboženství není možno smířovat — tím je vlastně pověděno skoro všechno. Skoro všechno — ne však zcela všechno. Zbývá ještě cosi, co je velmi důležité: protináboženská taktika. Na taktiku v každém boji Marx a Lenin kladli mimořádný důraz a tím spíše tedy na taktiku v boji tak ošemetném, jako je boj protináboženský. Bylo by velikým omylem domnívat se, že socialistický boj proti náboženství, aby byl věrně marxistický, musí býti jenom otevřeným pronásledováním náboženství. Nikoliv. Marxova i Leninova taktika byla mnohem promyšlenější. V sovětském Rusku sice jest a zvláště byla krutá náboženská persekuce. Také v Mexiku a ve Španělsku. Ale v Rusku jest i za bolševické diktatury ještě také »pouhá« protináboženská propaganda a je tam nyní dokonce i zákon »o svobodě svědomí a kultu«. A všechno to je v jádře dokonale marxistické. Rozdíly jsou právě jenom v taktice. Taktika příliš otevřená a násilná má vedle zdánlivé účinnosti také své zřejmé vady. Otázkou taktiky je, jak nejlépe dosáhnout cíle, aniž jsou při tom poškozovány ostatní hlavní zájmy proletariátu. Nuže, účelu boje neprospívá, když mučednictvím je náboženství vlastně posilováno. A celkové zájmy revolučního proletariátu jsou poškozovány, když v jeho řadách se podněcují zbytečné různice a když příkrým poměrem k náboženství jsou od lidové fronty odpuzováni ti eventuální spojenci, kteří dosud věří. Revolučnímu cíli škodí, když náboženství je posunováno do popředí zájmu a když tím pozornost je odváděna od hlavních otázek sociálních a hospodářských, které především jsou s to, aby přivodily komunistickou revoluci a tím i definitivní vyhlazení náboženství. A proto Mikuláš Lenin, dovolávaje se Marxe a Engelse, v článku »Socialismus a náboženství«

*) Marx: Ke kritice soc. dem. programu gothajského; Lenin: Socialismus a náboženství.

takto promyšleně vykládal a charakterisoval jak zásadní poměr socialismu k náboženství, tak zvláště svou protináboženskou taktiku:

Pokud jde o známé heslo, že náboženství musí být prohlášeno za soukromou věc — kterýmiž slovy se obvykle vyjadřuje socialistický poměr k náboženství — je třeba přesně vymezit skutečný smysl těch slov (říká Lenin v uvedeném článku), aby snad nevzniklo nedorozumění. Socialisté žádají ovšem, aby náboženství bylo soukromou věcí — ale jen vzhledem k e s t á t u; rozhodně nepokládají však náboženství za soukromou věc uvnitř své vlastní strany. Státu nesmí nic býti do náboženství, náboženské obce nesmějí nijak býti spjaty se státní mocí. Každý občan musí mít úplnou volnost, chce-li či nechce-li vyznávat nějaké náboženství. Úplná odluka církve od státu je nutný požadavek všeho socialistického proletariátu. Ale pokud jde o socialistický proletariát sám — zde náboženství soukromou věcí n e n í. Úplnou odluku církve od státu žádáme proto, abychom mohli proti náboženskému přitlmí slovem a tiskem svobodně bojovat. Právě tento boj však není pro nás věcí soukromou, nýbrž všeobecně stranickou. Program sociálně demokratický je zcela založen na světovém názoru materialistickém a naše propaganda tudíž nezbytně musí obsahovat i propagandu nevěrectví: nezbytnou součástí naší stranické práce musí tedy být i vydávání náležité vědecké literatury — a to přesně podle rady, kterou kdysi německým socialistům dával Engels, když říkal, aby překládali a hromadně rozšiřovali francouzskou protináboženskou a osvícenskou literaturu osmnáctého století. Při tom však, pokračuje Lenin, nikdy nesmíme »jménem rozumu« zacházet a vybočovat na cestu mimotřídního boje. Reakční buržoasie totiž ráda by roznítla náboženskou nevraživost, aby tak odvedla pozornost mas od skutečně závažných otázek hospodářských a politických, k jejichž řešení právě revoluční proletariát přistupuje. Nám však je jednotnost revolučního boje za vybudování ráje na zemi mnohem důležitější než jednotnost názorů o ráji na nebesích. A proto ve svém programu ani se nevyhlašujeme za nevěrce, ani nezabráňujeme a nesmíme zabráňovat lidem, kteří dosud si zachovali ty či ony zbytky starých předsudků, aby se sblížili s naší stranou. Hlásat vědecký názor na svět budeme vždy —

ale to neznamená, že by bylo radno posunovat náboženskou otázku na přední místo, které jí nepřísluší, a že by bylo záhodno připouštět drobení revolučních sil k vůli velmi podřadným názorům či povídačkám, jež postup hospodářského vývoje sám rychle odklidí do starého haraburdí.

Tento Leninův článek vyšel 3. prosince 1905 v listě »Novaja Žizň«. A to tedy znamená, že Lenin jej psal v době, kdy ruské sociální demokracii odluka církve od státu byla pro možnost protináboženské propagandy ještě požadavkem kardinálním, protože tehdy v Rusku »feudálně-absolutistická státní moc ještě jakoukoliv nevěreckou propagandu přísně zakazovala a stíhala«. Jestliže však od té doby v kterémkoliv státě svoboda protináboženské propagandy i bez úplné odluky církve od státu se stala tak neomezenou, jako je tomu teď na příklad u nás — je zřejmo, že tento »kardinální požadavek« může v socialistických programech klidně jít hodně stranou. A stejně je pochopitelné, že naopak zase i v komunistickém Rusku teď klidně se může dáti do ústavy článek o »svobodě náboženského kultu a protináboženské propagandy«, protože tímto paragrafem v podstatě vlastně jenom se uzakoňuje naprostá svoboda té protináboženské propagandy. Jde tu po každé jen o taktickou vhodnost, cíl ni zásada se nemění a všechno je to dokonale marxistické. Od zásady, že marxismus a náboženství jsou protivy nesmiřitelné, se při tom nikdy neustupuje ani na píď a každému socialistovi jsou cíl i taktika zcela jasné.

Ale stejně jasné jsou tyto moudrosti i Vatikánu. Jak dobře jim rozumí zejména panující sv. Otec Pius XI., je nejlépe vidět nejenom na encyklice »Quadragesimo anno«, ale i z jeho častých projevů o komunismu a komunistické propagandě. Při zahájení výstavy katolického tisku v Římě r. 1936 řekl: »Nejobecnějším a největším nebezpečím je zajisté komunismus ve všech svých formách a odstínech. Ohrožuje a napadá důstojnost jednotlivce i posvátnost rodiny, řád a bezpečnost občanské společnosti a náboženství i Boha. A je o to nebezpečnější, že nejnověji používá i formy méně prudké a na pohled méně bezbožné, aby tak mohl proniknout i do kruhů tíže přístupných a docíliti trpného souhlasu anebo aspoň mlčení a tolerance.« Španělský příklad byl podle vatikán-

ského »Osservatore Romano« (24. IV. 1936) zvláště poučný právě proto, že tam nejnázorněji se projevila typická marxistická taktika: umírněnou propagandou získati nejprve nejenom všechny strany levicové, ale i ochotnou buržoazii a teprve potom přikročiti k vlastní revoluci.

Takový je poměr socialismu k náboženství. Je to poměr v podstatě jen třídně-politický, protože čistě duchovní stránka náboženství a kultury je pro socialismus vůbec jen záležitostí podružnou. Marxismus je založen na typické filosofii materialistické a katolictví je dokonalý spiritualismus. V marxismu všechno závisí

na hmotě, hmota je základ a prius všeho: náboženské představy jsou jenom »nadstavbou« hospodářských poměrů a s nimi se též mění. Změní-li se hospodářské podmínky a sociální řád, změní se i duchovní ráz člověka. A zmizí-li ten určitý sociální základ a ta hospodářská nespravedlnost, kterou se vyznačují režimy ne-socialistické, zmizí i náboženství...

V marxismu je toto všechno podáno hodně groteskně. Ale podobných názorů, které se snaží stlačit a posunout náboženství co nejdál za principy a zájmy politické a hospodářské — je v našem veřejném životě víc, jak přístě ukážeme!

Ladislav Švejcár:

PROBLÉM STARONOVÝ

Poslední vystoupení pana Roscheho, Kundta a Peterse v rozpočtovém výboru sněmovny Národního shromáždění ukázalo dostatečně, kde je myšlenkový okruh a loyality této strany k československému státu. Panu Petersovi uniklo dokonce i zavrčení na opevňovací stavby v našem pohraničí, věc, která ukázala, že mentalita pánů jest docela stejnou s mentalitou Berlína, neboť i Berlín se ptal, proč jsou vlastně tyto opevňovací práce. Stejně pan Kundt opakoval stereotypní narážky na československé sovětofilství.

Stačí vejíti do kteréhokoliv severočeského města a pozorovati život veřejnosti, aby každý se přesvědčil o tom, jak Němci tam bez vyrušení a překážek žijí od věků svým vlastním životem nejen kulturním, ale také společenským. Takový Loket, Žatec a Chomutov přímo dýchají prostředím německým, nejen architektonikou, nýbrž celým svým vzhledem. Je nutno si přiznati, že to není zásluha naše, nýbrž zásluha německé tvrdosti a tuhosti a pak zásluha hýčkáni, kterého byli severočeští Němci účastni za vlády rakousko-uherské. Ani těch devatenáct let vlády Čechů neobráží se v severočeských městech ničím, kromě škol menšinových a kromě málo patrné české menšiny, která žije doslovně přiražena ke zdi, nejen svou menší početností, nýbrž také tím, že nemůže s německou bohatší společností držeti stejnoměrný krok.

Kultura německá v Čechách má tedy svoji

živnou půdu skutečně bez rušivých enkláv a v souvislosti, která je nám skoro k hanbě. Neodlišila se však ničím svérázným od kultury velkoněmecké až na výjimky, které jsou dotvrzením pravidla. Marný zápas o nadvládu nad českou většinou učinil Němce ve skutečnosti kulturně méněcennými v též čas, kdy český národ musil bojovati o každou píď kulturní půdy. Dovedli jsme tvořiti, zatím co jsme bojovali doslovně o svoji existenci, dovedli jsme vytvořiti svůj obchodní a průmyslový ruch za konkurence, která byla více než nekalou. — Jen ti Němci, kteří se šili s půdou a pocítili lásku k tomu kusu země, na kterém žijí, vytvořili slabé prvky samostatné kulturní svébytnosti německé v Čechách. Byl to Stifter a do Prahy zamilovaný Rainer Maria Rilke.

Teprve po převratu počíná se tvořiti skutečně samostatná kultura sudetoněmecká, či spíše tedy sudetočeská. Není sporu o tom, že je to kus kulturního aktivismu, přeneseného sem z politického pole, aktivismu, který dokonce neušel ani pozornosti našich literárních cen. Soudobá generace tu vyvrcholuje cenou poctěným, šedesátiletým Robertem Michelem, který svou láskou k zemi a Praze se blížil Rilkemu.

Je však zajímavé, jak německý Parnas československý jest ze 60 procent židovským. Je vidět, že nejčilejší kulturní ruch vyvinul ten německy mluvící lid, který se bez dlouhých výhrad šil se zemí. Zcela stejně jako literatura

— počítáme-li Finkeho a Schulhofa za představitelů německé hudby v Čechách — je i německá hudba v Čechách z 50 procent židovská.

Důkazů dost, že Němci v Československu nevytvořili toho kulturního prostředí, které vytvořili Němci rakouští, jejichž kultura je svébytnou, založenou na velmi kladném poměru k Církvi, věc to, jež právě nejvíce odlišuje a nadřaduje kulturu rakouskou nad kulturu velkoněmeckou.

Němci u nás, zkrátka, dosud sami se neodhodlali k tomu, aby se vyžili kulturně v prostředí, ve kterém žijí. Je to tím podivnější, že se ani zdaleka nepokusili předčítí enormní rozvoj kultury české.

Ani československé státní podpory nevytvoří tu nic, dokud všechno snažení většiny českých Němců bude obráceno jen k tendenční žurnalistice.

*

Naše vzájemné spory mají organický původ nejen ve snaze německé asimilovati český národ, ale také v jádře povahovém a mravním. Kdo do důsledků promyslí, že otec novodobé češtiny se jmenoval Jungmann a že německý ministr křesťanských sociálů se jmenuje Zajíček, ten pochopí, jak smísily se oba národy, jak se prostupují. Kulturně a povahově lišíme se my od Němců daleko méně, než se lišíme od jiného slovanského národa, dejme tomu od Poláků. Příčina rozdílů, často politicky dosti nepohodlných, které jsou mezi oběma větvemi národa československého, tkví v této okolnosti. Železná metodičnost, přímý záběr směru cesty, vedoucí nejkratší spojkou k cíli, jsou neslovanské vlastnosti Čechů. Je to dále brsknutí netrpělivost v debatě, doktrinářství a snaha po formuli. Expansivnost pak, jako přímý následek všech těchto povahových i mravních kvalit.

Povahy si podobné těžko se snášejí. Tím spíše, když čeští Němci za ta staletí přejali mnoho našich vlastních předností i chyb. Předně slovanskou selskou vytrvalost a slovanskou bezmeznou lásku k půdě, která je životelkou a idolem. Stejně tak i trochu českého náboženského lajdáctví, jehož nedostatkem bavorský, vždy katolický sedlák, bude se lišiti od sedláka-Němce z Čech, buď potomka konvertovaných předků, pokud jde o sever Čech, nebo panských inkolistů z viklajického se Štýrska, jde-li o obyvatele Čech jižních.

Dlouhé soužití zanechalo nejen germanismy v řeči české, s takovou zelotskou péčí v nové době vymycované, ale také čechismy v řeči německé, zvláště ve slovosledu, který na př. v prosté řeči německé nečiní po českém způsobu rozdílu mezi větou vedlejší a hlavní.

Poměr Němců k české menšině v území většinově německém jest však také poměr lidí nezávislých k lidem závislým a namnoze je to běžně chladný poměr veřejnosti k úředníkům, který i na mnohých místech území čistě českého není zrovna nejlepší. Omezení naprosté volnosti projevu je věc, která se pocituje vždy těžce. Sněsl-li však národ český tentýž pocit, aniž by mu bral chuť ke šťastnému poměrně životu, Němec toho namnoze nedovede.

Příčin, proč se Němci těžce sžívají s Čechy, je tedy více.

*

Česká vina na tomto poměru není tam, kde se obyčejně hledá: totiž v ustupování a v tom, že Němcům bylo dáno více, než jim zaručovaly smlouvy mírové, které jednaly o menšinách. Asimilovati násilně je možno jen tam, kde je zdrcující početní převaha a kde současná politická konstelace menšinu takovou vydá bez protestu (Tyroly — Italie). U nás byl by podobný pokus vedl k zákroku nejen Německa, ale i Společnosti národů, která je bezbrannou jen proti silným, má však rozhodnosti dost, jakmile vidí, že není velikého odporu proti jejímu diktátu. Ostatně nesmíme nikdy zapomínati, že v evropské veřejnosti zůstalo dosti těch, kteří nepřestanou nikdy litovati »balkanisace střední Evropy«.

Novost a kolísání nově založeného státu přinesla některé věci, které se nelíbily velmi mnohým v národě českém a bylo by tedy těžko žádati, aby se líbily nespokojeným Němcům. I stabilisace a izolace české měny přinesla některé tvrdosti, které, protože se dají spočítati v korunách, vydraždívaly k nepřátelství orgán po srdci nejdůležitější: kapsu.

Byli někteří u nás, kteří mluvili o inkolaci německého území českými sedláky při pozemkové reformě. Ráz naší pozemkové reformy byl by však násilně zamíchal mezi německé sedláky jen české chalupníky, kterým se nevede zrovna nejlépe ani mezi vlastním národem a kterých by se byla německá selská většina snadno zbavila, nepomáhajíc jim potahem a poskytnutím práce. Ale i tito ubozí

malozemědělci by byli bývali dokladem českého hakatismu před každým forem mezinárodním.

Zbývá jediný prostředek asimilace, ne asimilace jazykové, ale kulturní, jež jest bezpodmínečným postulátem asimilace politické, a tou je: nadřazenost současné kultury národa asimilujícího. Kultura nadřazená láká nejen k reprodukci, ale i k napodobení.

Je osudem svázáno s naším osvobozením, že se osvobození stalo v době, kdy kultura — nejen naše, ale i světová — šla dolů.

Jádro německé menšiny zůstalo v podstatě nesocialistickým. Úpadek strany sociálně demokratické šel v naší německé menšině daleko rychleji než v české většině. U nás, po malém poklesu hlasovém, zůstává její država skoro stejnou a pravděpodobně stejnou zůstane. Obdivují-li spravedliví Němci naši předválečnou kulturu, hrají-li naše vážná dramata v překladech a zavádějí-li na své scény čím dále tím více českých oper, odtahují se s pohrdáním, které má velmi pregnantní antisocialistický charakter od naší kultury poválečné.

Tažení proti katolické církvi, české odpadlictví, které ani trochu nezastíralo, že je zabarveno politicky, nemohlo přinést mnoho úcty: kdyby byl odpor proticírkevní začal za Rakouska a neprojevoval se až po převratu s takovou stádní demagogičností, měli by Němci o nás po této stránce trochu lepší mínění. Nezapomeňme, že protináboženské běsnění národního socialismu velkoněmeckého jest pro většinu našich, dokonce i henleinovských Němců, lepší státní přepážkou, než opevněné říšské hranice.

*

Prof. dr. V. Láská:

SKUTEČNOST A ZKUŠENOST

Zcela případně charakterisoval K. Vorovka skutečnost: »Rozumím slovem skutečnost něco obrovského, jehož znám pouze nepatrné části nestejně dobře a jehož zbytek pouze tuším. Také existuje skutečnost neodvislá od individuálních lidských vědomí, jež není taková, jak my ji chápeme.« Svět, který vidíme jako svět fyziky, není skutečným světem, nýbrž lidským světem, světem našich smyslů, teorií a experimentů. Skutečný svět poznáváme v něm jen postupem času a rozvojem svých poznatků, a to vždy nejvýše jen *aproximativně*.

Svět kolem nás mění se napořád, stejně jako naše fyzikální názory, jež se stávají takorba den

Československo jest středem evropské pozornosti. Problém poměru československo-německého je z oněch příčin evropského neklidu, jež stále více sílí.

Je jisto, že náš poměr k našim Němcům by Německu nestál za válku. Ne proto, že by nebyl vítanou příčinou, či spíše záminkou německou, avšak v případě nerozhodného konce, či dokonce porážky německé, by byla tato příčina — při našem benevolentním chování se k německé menšině — až příliš svévolnou.

Je tu však náš poměr k sovětskému Rusku. Poměr zahraničně i vnitřně politický. U nás je dobrých 41% národa, který souhlasí se sovětomilskou politikou celým svým já.

Náš sovětský neoslavismus, či lépe řečeno sovětské rusofilství, jest však nepochopitelné, dokonce i s hlediska socialistického. Naše kultura jest a zůstane západnickou. Kultura ruská zůstane byzantsko-tatarskou, ať v Rusku bude režim jakýkoliv. Jako předválečný rusofil byl by si dobře rozmyslil, přijati na místě rakouského pseudoparlamentarismu ruské samoděržaví, stejně tak by i dnes každý socialista si rozmyslil, aby změnil českou demokracii za samoděržaví Stalinovo a rusko-tamerlánovskou »spravedlnost«.

Jest přímou příčinou evropského neklidu, že přijímáme úlohu sovětské přední stráže s nepochopitelně nelogickou horlivostí.

Na světovou situaci má nesporný vliv i faktor, který si nejvíce klidu nepřeje a který v emigrantských a zednářských kruzích dělá partnera sovětům. Tento faktor je mezinárodní a nemá formu státní mocnosti, ale pro své zájmy obchodní by si přál, aby Hitlerovo Německo bylo strženo do války, ať již proto Československo vykrvácí či nikoliv.

ode dne jinými. Vycházejí při tom však jen zdánlivě z nových ideí, neboť jest v nich vždy něco, co vyrůstá z kořenů dřívější fyziky. Hmota, impuls a síla, staré naše fyzikální pojmy, jsou obsaženy, ovšem často v jiné formě, i v nejradikálnějších teoriích dneška. Čtyřdimensionální teorie jest jen doplněním třídimensionálních úvah o čtvrtou dimensi, ke kterému nás donutila experimentální fyzika dneška důkazem, že hodiny, jimiž měříme časové jevy a míry, jimiž měříme vzdálenosti, jsou ve skutečnosti jiné, než předpokládá klasická mechanika a musí býti upraveny tak, aby odpovídaly nově konstatovaným experimentálním poznatkům. To jest jediná cesta, která jest schopna učiniti skutečný svět nějak lidskému poznání přístupným.

Filosofický (kritický) realismus věří, že jest možno na základě příslušného rozboru poznati ve všem aspoň sledy reality. Tím jsme vedeni k problému skutečnosti, pokud plyne z dnešní fyziky. Jde především o to, konstatovati o kolik dovedla fyzika přiblížiti svůj svět světu našich vjemů a o kolik přiblížil se skutečný svět světu dnešní fyziky. Výsledek jest, že hmota se objeví méně hmotnější a duch méně duševnější, než se obvykle připouští. Význam tohoto faktu vhodně charakterisují slova, jimiž M. Planck ukončil jednu ze svých veřejných řečí: »Vyšli jsme z odborné vědy a došli jsme, uvažující o ryze fyzikálních otázkách, přes fyziku k představě světa nadsmyslného... k věčným otázkám, které si musí každý předložit, kdo vážně přemýšlí o smyslu lidského života.«

Tak blížíme se k onomu velkému okamžiku, ve kterém nebude rozdílu mezi duchem a hmotou, jež splynou ve velkolepou harmonii kosmu, jak ji vidí jedině Bůh.

Co jest jsoucno?

Pojem jsoucna obsahuje ve své české a německé slovní dikci (j s o u c n o, to, co j e s t, Wirklichkeit, das, was wirkt) jasně vyslovené definiční složky. Jsoucno lze tudíž chápati jako něco, co jest a na naše smysly působí buď přímo anebo nepřímo. Hvězdy na př., jež nevidíme a které působí na hvězdy viditelné a mění jejich pohyby, působí nepřímo.

Na prvý pohled by se zdálo, že jest vše jasné, popatříme-li však na věc blíže, poznáváme brzy, že pojmy »jest« a »působí« nejsou postačitelny k definici jsoucna.

Nejprve o existenci věci. Myslím-li na nějakou věc, pak jistě existuje moje myšlenka; věc však, na kterou myslím, nemusí existovati reálně. Musíme tudíž rozeznávati existence myšlené a reálné. Axiomy matematiky existují v naší mysli jako určité, vždy plně determinované pojmy. Jiné věci myšlené, na př. Kantova »věc o sobě«, Queteletův »průměrný člověk« existují existencí myšlenou, jinak, než existuje na př. červená barva, zeleň lesů, tón atd., kteréž musíme považovati za existence vjemové.

V přírodních vědách lze dále konstatovati existence experimentální, které jsou podmíněny nástroji a metodami, jimiž své smysly zbystrujeme. Zvětšujeme-li na př. lupou nějaký předmět, dioptrická nedokonalost lupy změní jeho obraz. V moderní vědě dokazuje se proto přesvědčivě, že a s p e k t, t. j. smyslový zjev odpovídající vjemu, závisí nejen od našich smyslů, nýbrž, že jest ve značném stupni modifikován i metodou a nářadím, jakož i prostředím a ovšem i teorií experimentu.

Nutnou, avšak ne postačující podmínkou reálné existence jest opakovatelnost čistých, t. j. od antropomorfní a experimentální existence očištěných aspektů. Že věci určitého chemického složení (na př. soda) existují, věříme teprve, když jsme je vícekrát analysovali.

Z uvedeného jest patrné, že při jevech přírodních dlužno rozeznávati mezi věcmi, jak jsou v přírodě, a jejich modifikacemi, ve kterých je poznáváme, a které jsou ovšem jen více méně zdařilým obrazem prvých.

Kdy jest tudíž naše chápání skutečného světa správné? ptá se matematik B. Riemann. »Když sklad našich představ odpovídá skladu věcí.« Jak konstatujeme však sklad věcí? »Patrně ze skladu jejich aspektů.« Věci existují tudíž pro nás především svým skla-

dem a svou vzájemnou souvislostí, krátce řečeno, svou skladovou strukturou. Noetický význam struktury jevů objasníme příkladem.

Z rozdělení vnitra země v kovové jádro, sulfid-oxydový obal a křemenitou obalovou vrstvu lze souditi, že i země jednou prodělala analogický proces, jaký způsobuje rozvrstvení v kov, kámen a strusku ve vysoké peci. Soud ten, poněvadž plyne empiricky z účinku, neříká však ještě, že by země takový proces prodělala, nýbrž říká jen, že takový proces prodělala mohla, a jest — přesně vzato — přípustný jen jako pracovní hypotéza. Takový postup jest základem všeho našeho poznání *ex phaenomenis*. Proto principiálně nemůže vysvětlování přírodních jevů dáti nic více, než vlastně redukci na jiné, nám již běžné, představy, které vypěly v nás až ke stupni vědecké evidence.

Tato vědecká evidence (příklad: atomy a elektrony) mění se ovšem se stupněm vědeckého poznávání a proto neznamenaají vědecké pojmy něco nezměnitelného. Nejposlednějším úkolem vědy může býti tudíž jen stanovení charakteristických invariant jevů, které konstatujeme při jejich opakování a jejichž soubor tvoří to, co pro rata temporis nazýváme strukturou jevů. Ne tudíž vlastní podstatu, nýbrž vždy jen strukturu jevů může chápati lidská mysl. To nám vysvětluje i příčinu, proč moderní věda tak poměrně s lehkým srdcem opustila atomy, aby je zaměnila vhodnějšími elektrony.

Na konec ještě malá úvaha filosofická.

Podle názorů positivistů poučují nás jedině a výhradně smyslové vjemy a jimi vyvolané představy o věcech mimo nás, odmyslíme-li si je, nezůstane ze světa nic. S takovým názorem nelze však souhlasiti.

Představa, vyvolaná vjemem věci, není totiž ještě důkazem její skutečné existence. Ve snu máme přece představy bez vjemů. A mimo to není positivismus schopen uvažovati o tom, jak naše představa souvisí s věcí samou, neboť člověku nelze se zobjektisovati tak, aby poznal souvislost věcí s jejich vjemovou představou. Moderní filosofie proto správněji definuje positivismus jako filosofii věcí ať přímo, či nepřímo měřitelných, neboť ty jedině lze podrobiti kritice o jejich realitě. Rozdíl mezi skutečnou věcí a její představou, plynoucí ze zkušenosti, jest však také vždy vytvořen celým světem v nás i mimo nás, neboť oba spolupůsobí při vytvoření představy věci, která jest již proto zpravidla rozdílná od věci samé. Věcí, neboli faktem, nazýváme při tom každý zkušenostní úsek, jež lze charakterisovati tak, aby tvořil samostatný, chápání a pojmenování schopný, při opakování nedvouznačně konstatovatelný, celek. Tak věci existují pro nás vlastně jen konvencionálně, aneb snad lépe řečeno: autokonstruktivně, to značí: tak, jak my je vidíme a chápeme.

Zato lze se pokusiti o vyšetření formálního rozdílu, porovnáváním logických vztahů mezi představami a aspekty je vyvolávajícími.

Tím dospíváme k tak zvanému kritickému positivismu, jehož hlavním reprezentantem jest H. Enriques. Jakou faktickou a objektivní cenu má však i tak chápaný positivismus, ukazuje přesvědčivě následující úvaha.

Znali jsme elektřinu, znali jsme světlo. Ve fysice rozlišovali jsme optiku od elektromagnetismu. Až dnešní zkušenosti ukazují však, že zákony světla jsou vlastně tytéž, jako zákony elektromagnetické. Ale není patrně předem vyloučeno, že jednou učiníme objev, který opět oddělí světlo od elektromagnetismu, takže by se zde uplatňovalo *Du Boys Reymonda*: věčné »i g n o r a b i m u s«.

Jsou však ještě jiné věci, jež musíme považovati za stejně oprávněné a vážné jako existenci ve smyslu positivismu. I ony týkají se našeho kosmu, který v sobě shrnuje nejen svět mimo nás, nýbrž i svět v nás, a vnucují se nám stejně důtklivě jako aspekty světa fysikálního. Jimi zabývala se dosud výhradně čistá filosofie. Dnes však přesvědčujeme se vždy víc a více, že i duševní a hmotný svět nějak mezi sebou souvisí...

PRAVÁ PODOBA LATINSKÉ AMERIKY

Ariel a Kalibán: málokterá protikladná dvojice strhuje nás vždy znova k tolika meditacím, jako tento Shakespearův dvojzvuk, jehož souboj neustává. Představuji si tento neslučitelný diptych jako elipsu, jejíž horní část se vzpíná zářným lukem, aby vrhla Ariela šípem k dokonalosti, čistotě, blankytu, a dole je neustále zatížena olovem netvorného trupu Kalibánova, kalem hmoty, urputné vzpoury a rozkladu...

Kalibánovsky rozskřípaně ke mně vždycky doléhá zúzkostnělý hlas evropských defaitistů, lidí myšlenkově předem »odzbrogivších«, všech těch, kteří stále vidí nad latinskou Amerikou, oním tavítkem, v němž se neklidně sráží tolik ras a dějů, jakýsi vzpurný přízrak »Ameriky indiánské« s příděchem domácí vzpoury proti dosavadnímu kulturnímu vývoji. Mluvíce na př. o Mexiku, zastávají též u nás pseudopokrokaři ona hlediska dávno přežilá, a pošilhávající zálibně po politickém vývoji Mexika v posledních desetiletích, netají se tím, že vidí pravou budoucnost středoamerické republiky v příklonu ke kultuře autochtonní. Je to známý již projev historického atomismu, jenž by nejraději popřel a rozmetal zákonně dovršený historický vývoj Evropy i světa a chtěl hloubit studny tam, kde nenávratně vyschl pramen vody živé; tedy projev reakce v nejhorším slova smyslu.

Jako na zavalanou přichází k posílení a vysvětlení předchozích slov promyšlený, hutný a stylově vzácně bohatý essay, který napsal k jubileu vergiliovskému mexický básník a kritik Alfonso Reyes (vydal jej nyní trochu opožděně v Buenos Aires, kam ho přivedlo jeho povolání diplomatické; A. Reyes: *Discurso por Virgilio*. Buenos Aires 1937. Stránek 35). Vždyť podnět k národním oslavám vergiliovským vyšel z mexických kruhů oficiálních a úřední výzva hovořila o »básníkovi Vergilioví, chloubě latinity, k jehož výročí nemůže zůstat lhostejné Mexiko, které se přidržuje ducha latinského«. Dost dávno již přece dozněl v Mexiku třaskot občanské války a sváru, kdy »inter arma silent Musae«, a sa-

motní Mexičané si již často našli k přechodným letům poměr kritický, jehož se pohříchu nedostává evropským glosátorům života oné země vulkanicky revoluční.

Alfonso Reyes, básník a humanista v tom nejčistším a nejširším slova smyslu, který znamená úplné poznání živých štav kulturní minulosti, ale také život v proudné přítomnosti, teplý pohled na zemi živoucích, ale také spočinutí v křesťanském spiritualismu, věrnost výsostné meditaci z »věže ze slonové kosti«, ale také touhu po činu a energickém přeorávání skutečnosti — hovoří trochu ironicky o době, kdy positivism vítězil v jeho rodné zemi nad studiemi humanistickými a mladým lidem se jevila latina jako »kostelní starožitnostka« — a my si vzpomínáme po něm s posmáním na popřevratovou dobu, jež také u nás prchala jako čert před křížem před strmým věděním, jež nutí jít vždy k jádru a ke kořeni. Hrdě se zná vzdělaný Mexičan k duchu latinity, která mu ovšem není ztrnulou musejní vykopávkou, dědictvím uzamčeným v truhlici na deset západů, neměnnou cetkou v neprodyšně zakuklené vitrině, ale živoucím dechem, již pozměněným a přerozeným, neboť se jeho proud barví krajinou, kterou prolul, a nasakuje žářem nového prostředí. »Každá civilisace se postupem doby mění — praví básník — a voda vplývající do moře již není onou vodou, jež splynula s vrcholu, když začalo tát. Ale všechna ta voda je řekou.« Ve smyslu toho pravého vztahu ke kulturní minulosti volá však A. Reyes své »ad fontes« také v okruhu domácím, vybízejí k hlubšímu poznání mexických badatelů, mnichů i laiků, kteří v posledních stoletích vybudovali svým badáním na poli vědy lékařské, právnické a jazykozpytné budovu ceny trvalé. Nejen v Mexiku ostatně zapomíná povrchní přítomnost na domácí pokladnici hodnot starších, nejen v Mexiku zní zcela časově varování před nivalisací školství a obecné kultury! »A říci, že to všechno vědění je lidu málo platné, je stejně dětinské, jako chtít, aby se věda stala zase výsadou kněžské kasty; stejně dětinské,

jako čekat na to, až se lid naučí něčemu bez učitelů; jako tvrdit, že se lid odkloní od životních nezbytností a sám si vynalezne kulturu; jako snít, že celkové národní zacílení spadne lidem do klína s výše bůhvíjaké hory Sinai, bez práce badatelů, kteří zasvětili hledání národního cíle všechna svá studia, své bdění, celý svůj život.« »Náš ideál politický spočívá v zrovnoprávnění směrem k výši, nikoliv směrem dolů,« praví o něco dál ten ustavičný bojovník proti kalibánovským silám, které by chtěly uvěznit všechny v obecném bahně neprotříbenosti a lenošné zmrtvělosti.

V jedné své knize líčí R. L. Stevenson dobrodruha, jenž v daleké Jižní Americe »ztišil mnohokrát hlad svým Vergiliem«, ohmatanou knížečkou, v níž jednotlivé věty »nehovoří tolik o Mantově a Augustovi, jako spíše o koutku naší rodné země nebo o našem neodvolatelně ztraceném mládí«. Na té ustavičné svěžesti, již si Vergilius podržel zejména pro národy, jejichž řeč vypramenila z latiny, buduje právě Reyes svůj oslavný essay o básníkovi, jehož poesie je budovatelkou »pevné vnitřní architektury«. Vergiliovo dílo není zasvěcenému Mexičanovi mrtvou památkou, ať již v Eneidě, ať v Georgikách — (nadmíru putavě upozorňuje Reyes v doslovu svého essaye na různé souvislosti a podobnosti sedmé knihy Eneidy s příchodem španělských dobyvatelů do říše Montezumovy, již Francouz V. Larbaud podtrhl, že je Eneida básní o Dobyvatelích a Reyes takto znova vyzvedává »věštecký« rys básně Vergiliovy) — ale věčně platným prubířským kamenem, pod nějž básník klade nedávné období revoluční i pozemkovou reformu, která po vergiliovsku znamenala náplast na rány válečné a vedla pozvolna ke klidnějšímu soužití. Tyto úvahy »ad usum Mexicani« nabývají platnosti ještě obecnější tam, kde se Reyes zamýšlí v široké perspektivě nad celým dnešním světem. Přezíraje menší třenice, vidí autor s trochou básnického idealismu dnešní vyvažování Západu a Východu a touží po tom, aby v budoucí synthese světové, jež nebude ani východní, ani západní, mohlo se slovo americký stát synonymem »široce a úplna lidského«. Amerika je zde tedy viděna pro budoucnost jako velká vyvažovatelka, usmiřovatelka, harmonisátorka. Nadarmo není kontinent americký vlastí Bolivarovou! Svou zemi a celou Ameriku vidí ovšem básník správně

jako zemi celých mužů, kteří položí na váhy světové spravedlnosti také meč, aby jejich důrazný hlas byl slyšen předem a nemusil uto-
nout ve vřavě válečné, jež nezřídka postihuje právě slabé.

Znova a znova se přimyká Reyes ve svém essayi k pravé duchovní tradici jihoamerické, k latinitě, třebaš pozměněné a hnané vanem jiných pásem k jiným cílům. Proud vody živý, jež nese jihoamerické vzdělance, je latinský, a jenom duše kalibánovsky barbarská by je mohla chtít násilně vychvacovat tomu prameni, jenž dal sílu a statečnost již tolika velkým osobnostem civilisace a kultury světové.

Nad závěrem essaye: — »pozdržíme se a oslavme tuto hodinu práce a svornosti — praví tam básník — neboť jako na začátku Eneidy uzamkla blahoslavená ruka opět chrám Janův a v průvodu Rolnictví se blíží Válka s rukama spoutanýma za zády« — nemohu nemyslet na nešťastné Španělsko, které dosud marně čeká na chvíli, kdy »pluh narazí a zaduní o prázdnou přilbici« bojů dávno zapomenutých, abych užil také slov Vergiliových.

Sledoval jsem myšlenky Reyesovy proto tak podrobně, neboť jasně ukazují, po čem touží vynikající Jihoameričané. Přijímají evropskou kulturu dobré ražby jako samozřejmost, uvědomují si, že se nutně zabarvila odlišně na jiném kontinentě a touží pro budoucnost po širším, zcela konkrétním, a mužném pojetí lidskosti, jež by vskutku mohla plně rozvíjet jejich osobnost mužů velkodušných a překypujících horoucností a aktivitou. Ti muži tedy touží po nových květech a plných plodech, nikoliv po klamném přeludu dávno zaniklých indiánských idolů a vyvrácených představ! (»Nemáme již o světě mravní představy světa předkortesovského — praví Reyes — ale zbývá z něho jen vidina zcela fragmentární, která má cenu zvláštnůstky a archeologie. Nikdo z nás by již přece nechtěl obětovat kouřící se srdce na oltáři zuřivých božstev, potírat si vlasy krví a tančit za zvuku dutých dřev. A když tedy nemůžeme přijmout za své tyto praktiky — ani výklad světa, který předpokládají — nesmíme déle klamat sami sebe a namlouvat lidem zhoubné pošetilosti: — mexický duch jest v barvě, který latinská voda, ovšem v té podobě, v jaké již dospěla k nám, nabyla zde, v našem domě, splývající po tři století a olizující rudý jíl naší půdy« — a lépe to básník nemohl

řící.) — Hlásím se cele k tomuto pojetí arie-
lovskému i k onomu universalismu »spojitých
nádob«, do nichž však musí každý národ při-
spět svým nejvlastnějším. A takový hlas nás
nutí zde v Evropě k zvýšené činnosti. Pracuje-
me ještě, podobni těm, kteří hloubí tunel, ve

hřmotu a nejistotě. Ale po letech se kahance
průkopníků jistě setkají, a muži dvou konti-
nentů si stanou lépe tváří v tvář, přinášejíce
ryze své, ale udivení, že jejich krev buší v lec-
čems pro stejné myšlenky a tužby.

Feuilleton

František Hrbek:

Mistr třeboňský

*Ty teplá hnědi, jež znáš tíhu země,
jsi pozadím snů mých, co v purpuru
blas Páně doléhá ozvěnou ke mně.
Ó, necht jsem zmrazen v ledu čistou kru!*

*Necht lidskou řet jen znající má ústa
mlčením hlubokým tvář jasnou oslaví
a moje podoba, jež do tmy vrůstá,
se stínem Jeho pláště splynout smí.*

Jan Opolský:

Zrada

Benátský stát kromě svých politicky i přírodně nejistých hranic žárlivě střežil svoje umění, plně
rozkvetlé jako terč slunečnice v blahodějném zářevu renesance. Zvon s kampanily chrámu Marie
dei Frari, kde byl pochován Tizian v královské slávě, zněl do uší obecného měšťanstva, dóžat
i samotné Velké rady jako varovné volání, aby se umění domovu nezcizilo a jeho květní vůně za
nechráněné duchové hranice nevyvanula.

Zemské pomezí bylo tudíž opatrováno valy a příkopy naplňovanými bahnitou vodou, hustě je
přerývaly záseky a vlčí jámy, ale panovala krom toho též snaha, by duchové hranice, pokud se dalo,
byly ještě nepřestupnější. Však jak můžeme býti jasně poučeni dějinami světa, ztroskotávala v tom
směru každá lidská snaha, neboť pro umění nestává žádných reálných ani pomyslných hranic.
Položivé fantomy Giottovy a plaši cherubové Fra Angelika přeletují na všechna cizí duchovní území
a architektury Sansovina a Paladia vrhají do budoucnosti svůj vznešený obrys a stín.

A že také jiným způsobem může být umění předáno do cizího duševního majetku, chceme násle-
dujícím způsobem osvědčiti. Benátské sklářství mezi mnoha uměleckými odvětvími svým stářím
temenilo až k mytické době Etrusků, již byli uměleckými praučiteli Italie. Vdechující ušlechtilou
duši sklovinám, hlíně a alabastru, v pradávnu už stali se zvěstovateli benátského umění sklářského,
jež bylo plno formového a světelného kouzla a výmluvnosti.

Křehké sklo jako tvárný materiál v rukou umělce má mnoho shodných vlastností s kovy, ať se
to zdá na první pohled pravděpodobno. Ve všech stavech změknutí žárem přivoděného dává se
opracovávat jako kovy, jež svou vnitřní podstatu v plamenech proměnily. Možno je tekuté liti
do nespalitelných forem, úměrným, vypočítavým tlakem lisovati, modelovati formovacími kalenými
kleštěmi, dmychačkou vyfukovati v okouzlující ampule a bání, v utuhlém stavu břitkým démantem
rýti a kaliti do závoje jiskrných čar, či přísně tajenými metalickými přísadami barviti je žárnými
duhovými záplavami. Může se také na ně konečně nanášeti rozplavené zlato či stříbro a navždy je
s ním spojití za znovu podstoupeného ohnivého křtu a očištění. Lze je také učiniti vláknitým jako
čarovné přádlo, z něhož hbité prsty znají vyvésti subtilní kabinetní kousky, složité světlo jímající
a ve chvějných prismatech zase vypuzující.

Zejména pokud se týkalo leštění a rytí, potom přejemné pulérování skla zrcadlového na otáče-
cích stolech, to bylo primátem benátských sklářů mezi uznávanými odborníky světa a starý sklář,
umíraje, zanechával svému synovi vedle mnohomluvného požehnání i klíč pracovního tajemství,
v zásadě často jednoduchý, ale nikdy nevyzrazený.

Giacomo Tartaglia byl sklář-umělec tak vyspělý jako občan a patriot, nezapomínající ani na své umělecké tajemství, ani na své vlastenecké povinnosti.

Samy Benátky, jež byly jeho neklidnou kolébkou, jako slibovaly býti bezpečnou rakví, zdály se mu boží mocí vytvořené jakoby ze skla: každý ze sta jejich průplavů svým záludným zelenavým třpytem utvrzoval ho v této představivosti. Vznosné budovy s loggiemi, do nichž pralo jižní slunce, křehce se nadnášely na hluché trachytové dláždění a div že jemně a hudebně nezazvonily; mosty, jichž byl bezpočet, snažily se spoutati vodu do skleněné bezživotnosti a nebe po celou většinu roku bylo tak bezmračné, jako by se to bylo Tartagliovi podařilo v jeho peci modrý korund roztavit. Nebylo dne ani hodiny, aby nemyslel celou duší na své povolání a netoužil dáti sklu tolik barev a odstínění, do kolika je ošacena příroda ve své plesné oslnivosti. Nestáčí mu nasycené krystalické barvy skel z kathedrálních oken, vylévající tím více chladu, čím víc se snažily plápolati. To proň nebyly barvy tohoto světa, ale tryskání ledových pramenů zasněžených, prosté životní zření oblužující.

Dnem i nocí se mučil touhou vybarviti sklo tak, aby věrně tlumočilo jeho barevný sen, sloučený ze všech nuancí nebes a květinových zahrad, jež jsou ve srozumění s promenujícími signorami.

Třebaže měl svoji uměleckou proslulost, nebyl bohat a úrodný deštiček mecenášského zlata zdál se snášeti se pouze na pečlivě obdělávaná role malířů, sochařů a stavitelů, zatím co cizí velmožové žádostivě hleděli na umělost benátských sklářů přes Alpy a Pyreneje. Usmíval se naň na jedné straně bezstarostný život, vychutnávající ovoce uměleckého tvoření, na druhé straně se šklebila smrtící samota v olovňích komorách státního vězení, již by tajná justice mohla připravit. A přece byla touha po hmotném blahobytu a tvorbě jím zabezpečené tak mocná, že ho nemohla od skrytých zrádných myšlenek odvésti ani surově trestající moc prokuratury.

Byli to zejména Švábové, jejich tolary, solidní váhy i ražby, stále se mu blyštěly před očima a kteří nadbíhali jeho umělecké a občanské počestnosti a síle. Saský kurfiřt nemálo o to dbal, aby si mohli němečtí skláři nejdokonalejší pročištění křišťálového skla po benátském způsobu osvojit.

Augsburští pak, jejichž umělecký smysl znám byl po celém světě, žádali, aby jim zaprodal tajemství přípravy skla zeleného, tak zvaného lesního, jehož plání bylo tak živoucí, jako by si ranní slunce hrálo v korunách mladého kaštanového lesa.

A sám císař Rudolf toužil míti pražské skláře poučený o tom, jak se mají lahodným způsobem točiti objímky vinných pohárů a konvicím dáti tolik ozdob z emailu a zlata, aby se mezi stolním nátiním vyjímaly jako urozené mezi robotnicemi. Mimo to snažil se zvýšiti svoje pokušení příslibem vystavění vzorné pece a kalici koupele, takže bylo srdce Tartagliovo už napolo přemoženo. Pak ještě uvědomělá připomínka na vlastní očiinu, denně bohatnoucí ze svých cest do Východní Indie, jež umění jeho po zásluze necenila, na druhé straně pohrůžkou ho přidržujíc k dodržení těžce získaných chemických tajemství, a v zásadě bylo rozhodnuto.

Volil Augsburg, křižovatku uměleckých i duchovných cest, jak tam z celého světa směřovaly.

Tartaglio byl bezdětek, jeho movité statky byly takového rázu, že se s nimi mohl rozloučiti bez obtíží; provázela ho jenom žena Hieronyma, jež byla vzorem bezpodmínečné příchyllosti. Neměla výhrad, neměla skrupulí, nestavěla ani na odiv nechutnou blátivou trpnost, s jakou ženy snášejí svá osudová spojení. Tartaglio byl přestrojen za mezkáře a ještě si hluboko do těla stáhl své soukenné capuccio.

Rozpjál se soumrak a v jeho moci a vůli bylo utajiti slzy Tartagliovy. Byla to dlouhá a ostražitá cesta na sever k úpatím Alp, jež se dívaly svými tmavými jezery tiše a nepřátelsky. A odtud pak už dál a dál až do Bavorska, ale během této dlouhé pěší pouti nabývaly v něm převahy pocity psance nad volným vědomím světlohoše.

Ale došel k cíli. Nebylo to však jako doma nad záhadně zelenavými, třpytnými kanály, jež se bezpočetné prsteny mostů snažily ve skleněnou nehybnost opoutati, ale cínové vlny Lechu a Vertachu posupně hlučely a hromobily.

Augsburští byli žáky učelivými a naučili se brzo barviti sklo zářící slunečně za lučební pomoci chloru, sklo tmavé rubínové jako ještětější krev přiměsí ryzího zlata, modré jako letní obloha přítomností kobaltu a takové, jak vybarvuje příroda krystaly ametystů, neberouc na potaz mistra

Tartaglia. Německé sklo křišťálové nabylo takové čirosti ve své podstatě až klamně, jako by představovalo pojem nicoty absolutní.

I Tartaglio, sdíleje s nimi své umělé znalosti, měl dojem jakéhosi existenciálního ubývání a mizení, jemuž nebylo lze ani ochrannými modlitbami zameziti. Jsa bezdětek, vydal se ze všech svých tajemství a jednoho rána pověsil se na svém opasku v návalu výčitek a domovinného stesku. Nebyla to smrt důstojná ani benátského měšťana, ba ani ne člověka, jenž je od Boha opásán citem a umělostí.

Arthur Novák:

F. Kobliha malíř - básník

Tento šedesátiletý umělec a také výmluvný essayista — čtete »Sedm statí o výtvarných umělcích« — kdysi umělecký kritik »Moderní revue« roentgenské schopnosti, napsal před deseti lety ve statí o Odilonu Redonovi, že je dovoleno snad jen básníkovi, aby reagoval na život a na všechno, co s ním souvisí, a opisoval jej »nikoli tím, co oči postřehnou, ale jak viděné a žité prošlo prismatem duše a proměnilo se v snové vidiny, v ono tajemné dění intuitivního postřehu nejvniternější bytosti umělcovy«. Případ obdobný u výtvarníka se často pokládá za nevýtvarný, za bloudění, malíř, sochař má být poslušen jen střízlivého zraku a dovednosti rukou; výtvarník neměl by myslet leč jen o materiálu a práci, technice, neměl by snít a naprosto nesmí být citově a visionářsky založen. Je mu povolen *sensus communis*, smí pracovat jen v dosahu normalizovaného rozumu o krátkém poloměru. Těmito myšlenkami se stává essay o Redonovi klíčem k duševní dílně Koblihově. Apologie Redonových duchovních zdrojů, glorifikace jeho díla je vyznáním vlastní víry F. Koblihy.

Umělec může viděti a cítiti jinak, a vyslovovati se podle vnitřního hlasu i z podvědomí nebo oblouzení, neznamená odklon od života a nepochopení. Řekl doslova: »Každý ryzí umělecký projev má odlišný poměr k životu a k lidem, než na jaký jsme dotud vždy zvykli a je nutno stále a stále znovu se přizpůsobovati a učiti se vníkat i rozuměti novým a odvážně domyšleným tvůrčím počínům, má-li naše duše a náš život býti obohacen a nemá-li se nám umění státi pouhým balastem.« V tom je návod, jak chápati, rozuměti, chutnati, oceňovati obsah a výtvarnost Koblihova díla.

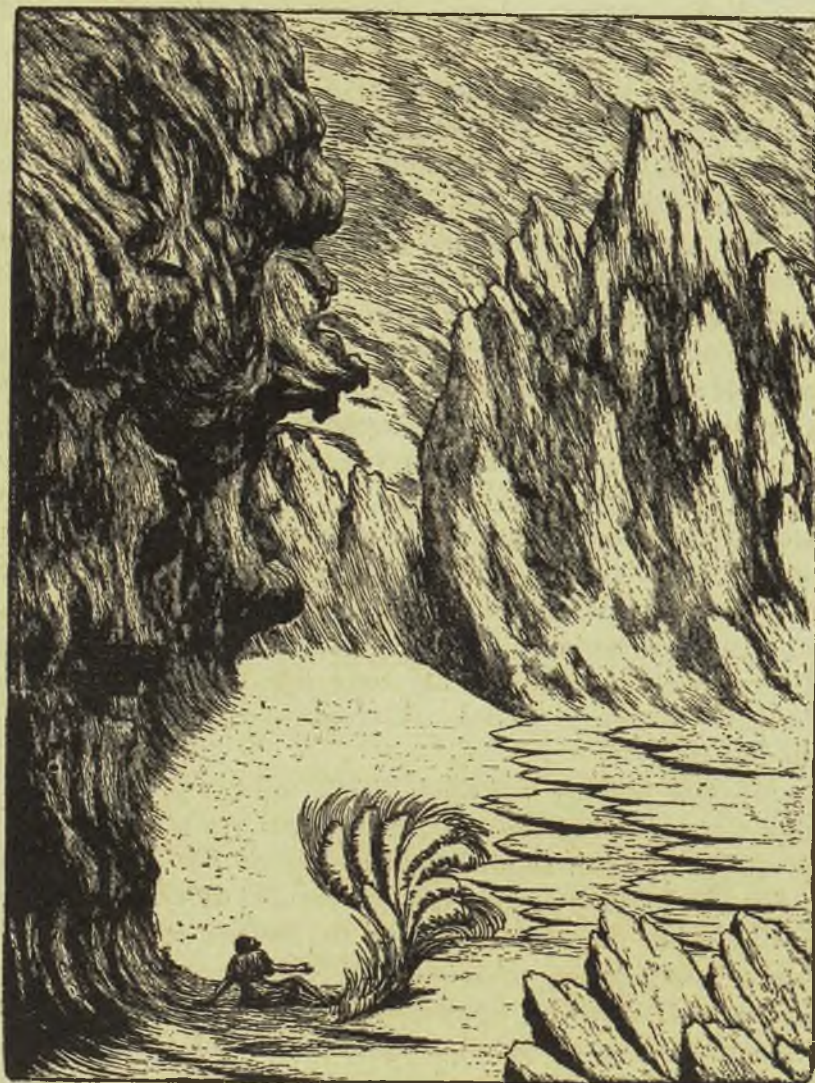
Oblačné sféry, propastné hlubiny v skalách, daleké obzory a vesmír bez počátku a konce, šero a svítání, slunce v poledni, hvězdné noci, skutečnosti prošlé a formované snem, ráje srdcí a pekla děsu rýsované v opojení, smutné v žalu, líbezné bez světské radosti, život viděný vnitřním zrakem, příroda, hlubiny moře s trsy neexistující flóry, stvoly květů šera nikde nerostoucí, život a příroda bez objektivní věrnosti, to všechno stylisované a rytmisované jako báseň, v této oblasti se rozkládá nejpodstatnější díl Koblihovy tvorby.

V těchto sférách se vláčí poutníci, opuštěné ženy, pět panen a nejsou nic a nikdo nebo fantomy. Žena vilné krve nebo anemická z askese, vznícení sensibility umělcovy, smyšlení tvorové z říše snů žijí v předělu. Do zbývajícího prostoru vniká realita přírody, oči zachycují a fixují zevnost, zážitek reálného základu, zadýchaný lidskou duší, opřádaný skoro romantickou náladou chvíle, opak snovosti. Je to obdoba Jamesa Ensora »zdánlivě rozdvojeného«. Zde vedou opět slova Koblihova: »Trýzeň duše je příliš veliká, aby jí bylo možno unésti, je nutno čas od času vydechnouti a osvěžiti se v kraji . . . vykoupati city i smysly ve chvějné atmosféře krásného slunečního dne a nechati rozehrané nervy odpočinouti ve styku s přírodou.«

Koblihovy malby jako jeho kresby nebo původní grafika žijí jedním společným životem vnitřním. Oleje, tempery, pastely, rozměrné kartony, drobnější kresby tužkou, grafiky v materiálu mají jednu duši, jen tvaroslovím se rozlišují.

Kolorit od stříbřité šedi, vágní lomené modři a zeleni ještě nedávné minulosti se zjasnil v malbách posledního období. Dnes na paletě Koblihově se najdou tóny nelomené, plné, až žhavé. Dozvuky předcházejícího období se ještě vidí v Benátkách ve whisterovském perleťovém závoji. Návrat Dona Quijota, Kosmická vise a pastel Na dně moře, fakta i abstrakta mluví teplým barevným citem, přesvědčivěji než plaché malby staršího data.

F. Kobliha

ÚŽAS

Velké kartony uhlem, páteř souborné výstavy umělcovy před čtrnácti lety, cykly o široké epické základně, jako Pokušení sv. Antonína a Don Quijote, jsou také obrazy, malované bez palety, malby tajemné barevnosti, dvoutónové akordy, černé s bílou, s celou škálou půltónů a čtvrttónů tvořených bělí papíru a liniemi uhlu. Kresby lesních interiérů hlubokého ticha, záhadného šera nebo tichého šumu a fosforeskujících skvrn jsou obrazy, malby v plném slova smyslu.

Koblihovy volné listy a cykly, dřevorytové svébytné parafrase Máchova Máje, preludia k Hlaváčkově Mstivé kantiléně, vidiny v Tristanovi, zvýtvarně Pohádky a legendy, Balady, vidění a sny smutku, touhy, nejsou nikomu poplatné. Jsou výtvarným přebásněním podvědomí, snovosti, zrealisované fantasmie, projevy docela osobité. Jeho ženy, Judita, Salomé, litografie z řady »Žen mých snů« žijí mimo skutečnost. Jejich smyslnost bují v jiném světě, jejich pathetická objetí a jejich vášně vysnila fantasmie jako snila o cudné Miriam. Ale Praha a reminiscence na Itálii mají věcný základ přenesený v duchovou oblast.

Koblihova grafika začala uhlovými kresbami. Toužil po litografii, leptal, pokoušel se o mezzotintu a začal — dřevorytem. Zpovídá se o tom v stati »Naivnost početí a umění«. Učaroval mu Rops, Redon, Fantin-Latour, De Groux, Vallotton, přiznává se k tomu, ale neví o Beardsleyovi. Po dřevorytu došlo na grafiku v kov i na litografii. V grafice našel poddajný prostředek, jímž mohl vyslovit a realizovat »každou představu, sen, myšlenku, aniž bylo se co obávatí výtky, že překročena mez výtvarnických možností«.

Malba, kresba, grafika s podřaděnými disciplinami knižní a účelové grafiky jsou oblasti Koblihova umění, umění, jež spirituálností, tématickým bohatstvím, podmanivostí jako lyrickým podmalováním výtvarné mluvy budí podiv i úctu. Kobliha byl a zůstává objevitelem nových světů, jejich výtvarnosti. Není u něho »každého dne něco nového«, ani mu nejde o zprofanované »vyšší cíle«. Dal a dává sebe. Vydal svůj cit a um malíře z vymírajícího rodu básníků.

Próza z blízkého a dalekého východu

Ač naše literatura je poměrně chudá na exotické motivy, přece tu a tam se vyskytnou silné knihy s náměty zasahujícími do cizích teritorií. Letos se přihlásili s takovými náměty, zpracovanými v zajímavé a silné romány, Rudolf Medek a Josef Knap. Již názvy obou románů (Medkův Nanking a Knapova Pusztá) dávají tušiti, že jde o práce tématicky rozdílné a že jejich vnější podoba či příbuznost spočívá v tom, že prostředí jejich dějů je položeno mimo naši vlast. Ovšem, román Knapův lze označiti za román s námětem exotickým jenom s výhradou: je to historie českých kolonistů na Podkarpatské Rusi, na pokraji nesmírné uherské roviny, puszty, jež dala také název jeho románu. Ale právě protiklad onoho malého kolektiva — které žije v teskných vzpomínkách na svoji pravou vlast — a širé, úrodné, ale přece nehostiné a drsné země, tak hojně zkrápěné dešti a ovívané prudkými větry, vytváří podklad pro román exotický. Naproti tomu Medkův Nanking se honosí v plné míře všemi atributy typické exotické prózy. Jeho děj se odehrává nejen na dalekém

východě, ale — s výjimkou epizody na Haity — výhradně na moři. Osoby děje jsou vedle tří hlavních nositelů, důstojníků československého sibiřského vojska, vesměs příslušníci jiných národností. A tak je román Medkův zalidněn Rusy, Holanďany, Američany, Španěly, Filipinci — nehledě už k onomu bezejmennému davu Číňanů a obyvatel ostrova Haiti, kteří vytvářejí na mnoha místech pestrou stafáž hlavním osobám. A také místa, kde se děj rozvíjí, jsou typicky exotická: Japonsko, které je východiskem plavby a románového děje, širé mořské pláně Velikého čili Tichého oceánu, Haiti s kouzelným městem Honolulu a San Francisco, cíl plavby a ukončení románu.

Podtitul Medkova Nanking u, vydaného nedávno Pražskou akciovou tiskárnou v Praze II., Lützowova 3, již ve druhém vydání, zní *romance na moři*. Je to charakteristika, svědčící o značné skromnosti, protože Medkův Nanking má daleko vyšší zaměření, nežli o jakém by nasvědčoval jeho podtitul. Je to román v pravém slova smyslu, román, v němž jiskří slova, vybroušená až na ostří nože, v němž

propukají osobní dramata jednotlivců z čista jasna jako bomby spadlé s nebe a v němž konečně se také něco řeší, něčeho se dobývá a dosahuje. Toto dílo Medkovo má daleko vyšší, řekl bych evropsější či světovější úroveň stylistickou i ideovou nežli průměrný poválečný český román, nemající dosud dosti síly vymaniti se z malých poměrů. Medkův Nanking je samozřejmě číře epická práce, podložená ideově. Nemá nic ze scestných teorií sociologických, jež dovedou umění ve jménu služby lidstvu a skutečnosti dokonale pokřiviti a povýšiti pouhou reportáž na umělecké dílo.

Jako motto uvedl Rudolf Medek křehké a melodické verše Coleridgeovy: Vál teplý, jižní vítr v loď, / s ním albatros plul za ní... A opravdu, celý jeho román je nesen teplým, vzrušeným proudem a za jednotlivými jeho hrdiny se vznáší cosi neskutečného, ale krásného — stejně jako za lodí albatros. Střed románu, okolo něhož se vše točí, tvoří tři důstojníci čsl. legií, vracející se přes Ameriku do osvobozené vlasti. Nejstarší a hodností nejvyšší z nich je major Bukvice, robustní, zrzavý chlapík ne příliš vábného zevnějšku, ale předobrého srdce a přímé, veselé, ba okouzlující povahy. Je jakoby vytesán z jediného kusu a stojí jako živý před námi. Druhý je kapitán Axamit, uhlazený, štíhlý mladý muž naprosto lyrického založení, na němž ani trpké zkušenosti válečné nezanechaly kazu. Poslední je český žid Kočka, dříve Katz, z něhož československé legie a jejich anabase Sibiří učinily nadšeného Slovana. Jako protějšek k těmto třem Čechům, vyhlížejícím v rázovitých uniformách nezvykle na americké lodi, postavil autor tři mladé ruské dívky, které prchají z ohroženého Ruska do Ameriky. V pozadí za nimi stojí jejich starý otec, člen petrohradské akademie a universitní profesor. Je samozřejmo, že mladí příslušníci tohoto náhodně utvořeného společenského útvaru se zamilují až po uši: Axamit do krásné Tatjány a Kočka do přísné Olgy. Zbývá nejmladší ze sester, Alexandra, a major Bukvice. Avšak Alexandra je příliš mladá a major Bukvice příliš chladný a zaujatý požitky, jež skýtá jídlo, nikotin a alkohol. Má cyranovský švih, gargantuovskou živelnost a humor, pro který není dosud příkladu v literatuře. A tak marní čas mimo společnost této mladé dívky, ač posléze zpozoruje, že by se mohl — a ne beznadějně — po-

kusiti u ní o úspěch. Ale je při tom všem velmi odpovědný — a tak zůstává jen při podivuhodných přestřelkách mezi těmito nerovnými partnery. To jsou nejkouzelnější místa románu, vedoucí zřejmě k nejneuvěřitelnějšímu závěru: major Bukvice si usmyslí, že Alexandra bude ženou jednoho z tří jeho dospívajících synů. Tento děj, který vyústí u Kočky v odmítnutí Olgy, která ho nemůže milovati, a u Axamita jakýms takýms příslibem Tatjány, že se ještě sejdou, je propleten několika epizodními ději, z nichž onen se zamilovaným Filipincem končí se tragicky (Filipinec se utopí) a tragikomicky (major Bukvice je v Honolulu přepaden smečkou domorodců najatých přítelem tohoto Filipince). A kniha je uzavřena několika aforistickými větami o životě, osudu, slávě a žalu.

Medkův román »Nanking« je nesen mocným a žhavým zanícením. Ale není zde jen toto zanícení, je zde i kontemplace, komposice a styl. To vše si uvědomuje i čtenář, který je stržen rychlým epickým proudem. Nanking má tedy všechny předpoklady dobrého románu. Nechybí ani anekdoticko-aforistické historky, z nichž zasloužený primát má rozmluva mezi českým a slovenským alumnem o věčné lidské touze.

Styl Medkův je barvitý a ohebný a často se vyznačuje podivuhodnými obraty. Zde by bylo možno vytvořiti nový styl románový, styl velmi živý a poutavý. »Hleďte, jakou On (mužický Car, selský Hosudar) má zálibu v disciplině a v čisté, byť i nejprostší uniformě! Jak těžko snáší, libují-li si jeho vojáci v meetingách! Jak miluje ty ze svého oddílu a jak je také vyznamenává, ty, kteří nedebatují a neztrácejí času sousedským brebtáním, ale ty, kteří mají své pušky a své kulomety vždy dobře vymazané olejem, jejichž hlavně jsou uvnitř skvělé jako zrcadla a jejichž umazané zápisníky jsou plny čísel docílených výsledků ve střelbě.«

Jsou zde praktická uvažování tohoto druhu, ale i místa ven a ven kontemplativní: tajemství života, poměr k Bohu, záhada věčné lidské touhy a stesku, to jsou přímé popudy k větám a celým odstavcům komorního ladění a vyvážené konstrukce.

A jak jinak ani nebylo možno v dobách po veliké válce, podobajících se nápadně dnešní nejisté a stále válkou ohrožené době, deba-

tují osoby Medkova románu o Němcích, Číňanech a Japoncích. Major Bukvice odpovídá Holand'anovi Griedannovi, který vychvaluje německou vědu a zejména chemii: »... vlk zůstane vlkem a chce mít svůj kus čerstvého krvavého masa. A vem', kde vem'. Na západě, na východě, na severu, na jihu. Vlk táhne kamkoli za potravou.« O Japoncích říká Rudolf Medek: »Malí tmaví muži širokých ramen, kartáčovitých, krátkých, ostrých vlasů, zato delších a svalnatých rukou, jejichž dlaně donášejí ráno, v poledne i večer k ústům hrst rýže... Vědí všichni, že nejsou milováni, že jich svět nijak laskat nebude, že nijaký vítěz nad nimi jich šetřit nemíní, že všechen vzduch kolem nich je prosycen neskonale závisť... A přece znovu a znovu staví své mraveniště... A hrozí-li nebezpečí, vyrazí jejich po zuby ozbrojené mravenčí pluky, jejichž příkazem je zase plné zničení útočníka, v jehož polepšení nebo upřímnou pokoru nikdo z nich nevěří. Jejich náboženství, jež není nic více, nic méně než víra v ustavičný obrozující se život, v trvalý rytmus bytí, je zbavuje vysilujících duchových napětí a metafysických úzkostí. Je to vše krásné, přesné a strašné. Jde z toho hrůza... Ale ještě děsivější je ve své hmotné lhostejnosti k věcem úspěchu a pýchy moudrý Číňan. Jak jste malicherní a pustí, lidé, před jeho očima...«

Ale i obyvatelé Mexika, z nichž jeden hraje význačnou úlohu v Medkově romanci na moři, jsou charakterisováni velmi výstižně. Člověk v nich může čísti jako v knize, neboť vše na nich mluví. »Podivně hlučná a hovorná rasa, všichni tito Latinci... Jak si odpočine člověk a všechno v něm s moudrým mlčením Východu! Neboť řeči se nám dostalo od přírody, mlčení jsme se museli učít.«

Román Medkův je nabit zkušenostmi zdalekých a nejnepřístupnějších míst země a moře. Oplývá ozvuky cizích zemí, Japonska, Sibiře, Filipin, Ameriky, stejně jako úchvatnými evokacemi nesmírného moře, jehož barva je temná a hustá jako indigo. A ty vzdušné féerie ostrovů a nepředstavitelně krásných nebes tichomořských! Nanking, exotický a při tom problémový či kontemplativní román Medkův, je skutečným obohacením naší prózy.

Ale také »Pusztá« Josef a Knapa, vydaná jako XII. svazek edice Hlasy země v nakladatelství Novina v Praze II., je z nejpozor-

uhodnějších knih posledního období. I v ní, jako v jiných románech Knapových, se ozývá jímavý a silný hlas půdy. Jak již bylo naznačeno, a jak napovídá i název románu, jest jeho předmětem kolonisace dosud nevyužitých širých lánů úrodné země na východě republiky, na samém pokraji žirné roviny uherské. Hlavním rysem »Puszy« je dosud neznámé prostředí, v němž se usadí čeští kolonizátoři zároveň s Rusíny, a zejména ovšem jejich úsilí o vítězství v boji o život, v onom podivném boji člověka s přírodou, jež by bylo možno nazvat také úzkým spoličím člověka s půdou.

První kapitola začíná se napolo poetickým a napolo realistickým zápisem mladého učitele o vzniku kolonie na pokraji puszy. »Když toho jara 1929 čápi letěli nad rozmočenou krajinou, mohli zahlédnout, že se něco děje za Haranglábem směrem k Boutradi, v místech, kde kolem zpustlých stájí poplužního dvora se jindy bez pohnutí rozprostíraly pastvy, pole a močál —« Tak vypadal onen kus země, který měl přijmouti lidi z Čech, Moravy a podkarpatoruské Vrchoviny.

Ale další líčení je už zcela věcné, neboť zaznamenává přesná data o výměru půdy a právních poměrech přidělu. I zmínka o deštích, neupravených cestách a drsnosti puszy je zde na místě, protože to všechno bylo příčinou krutého života a úporného boje kolonistů o kus chleba. Brzo však se začínají krystalisovati jednotlivé osoby či celé rodiny ze zástupu kolonistů. Je tu především mladý Snopek s různolící ženou a starým otcem, který místo výměnky u staršího syna se vydal s prostředním na východ. Je tu záhadný Šimon, který bere vše na lehkou váhu a hledí si spíše zábavy nežli hospodářství. Je tu učitel Kameník, průvodce Šimonův po pitkách v úzkém i širším okolí kolonie. Jsou zde další čeští kolonisté, Vích, Fabián, Malina, ale také Rusíni s četnými rodinami, Ivanin, Plakoš a jiní.

Těžký boj člověka s půdou jeví se nejvýrazněji na Snopkových. Jejich život je samá dřina, z níž není východiska a užitku. Vše se bortí pod rukama, půda je sice úrodná, ale vyžaduje jiné péče nežli půda daleko v Čechách nebo na Moravě. Stavení jsou zpustlá a když konečně kolonie staví si vlastní budovy, znamená to dluhy a zase dluhy. Ale ani lásce se nedaří v tomto bezútěšném a zoufalém

kraji. I lidé, kteří se vzali z lásky, jsou si nyní cizí. Mladá Snopková porodí syna, ale ten chřadne, až umře. U Ivaninů zemrou dvě malé děti — snad pro nedostatek lékařské pomoci. Učitel Kameník se zamiluje do Snopkové a pije, když vidí, že z této lásky nebude nic. Bratr Snopkův, učitelský kandidát, spatří Ivaninovu dceru Polanu, zamiluje se do ní a rozhodne se, že bude učitelovat zde, ve ztracené kolonii. Splní své rozhodnutí, ale za několik málo měsíců zemře na tyfus. Je pochován v cizí zemi a tu teprve jeho starý otec je připoután ke kolonii. Vidí, že tímto způsobem, smrtí, znenáhla budou vznikat pevná pouta mezi člověkem a zemí. Ale i česká učitelka, která přichází odevzdaně — byť ne se zápallem — do těchto ztracených končin, nalézá zde smrt: v naprosté opuštěnosti podlehlá lásce a když tato láska neměla zůstat bez následků, sáhla si nerozvážně na život.

A tak celou knihou táhne se rychlý proud tragických událostí, pitek, hýření, smrti, soudů, exekucí a marných zájezdů do Užhorodu na úřad. To vše sráží rozlet mladé kolonie a strhává ji hluboko k zemi do bezedného bláta puszty. Ale neposlední místo zaujímají zde i drobné spory Čechů s Rusíny, které časem zasahují samé kořeny a problémy soužití obou těchto národností na nejzazší východní výspě republiky. Vždy však tu poutá vypravování jímavým lidským přízvukem, neboť ať Rusín nebo Čech, na této samotě jsou ztraceni oba.

Výraz Josefa Knapa je strohý a úsporný, ale tím plastičtější. Takové mluvy vyžadují tvrdé boje s cizí, nezvyklou půdou, s nezvyklým podnebím, neúrodou a nekonečným blátem na podzim a na jaře. Josef Knap líčí poznenáhle

přizpůsobování českého člověka cizí půdě takto: »Po těchto psích žních začínali býti všichni stejní, nebo bezmála. Dobře to pozoruj, jestli se ještě něčím lišíme od Rusínů, říkaly učitelskému kandidátovi moravské i české tváře, pomalu jakoby zpracovávané něčím společným, v očích bylo cosi jako úchylný lesk, výsledek chamtivosti a otupování.«

U Knapa jest vyzdvihnouti také způsob, jakým dává hovořiti svým osobám. Rozlišuje přísně, kdo mluví, a podle toho uzpůsobuje jeho řeč: »Jenže koně. Mívali jsme doma jednoho, ale to musel být kůň. Že by se teď dalo říci, Novotný má koně k světu, to se nedá. Ale to je taky to špatné seno.«

Metafory a přirovnání jsou v »Pusztě« vskutku velmi výstižné: ». . . stmívání už vzadu uzavíralo konec země se začátkem oblohy, jako by to byla jediná šedohnědá tekutina. Taková spousta rovné a němé země, po celý věk stejné, napolo zahálející země, patřící jednomu magnátovi, a najednou na ní buňka tolikerého života, houfec stále zablácených dobytčat i lidí ve čtyřiceti staveních a s nimi zřídnost, klení, znalost práce a hladová chuť k životu, život.«

Ale Knap pojal do svého románu i několik milostných episod, z nichž nejbarvitější je ona o cikánce Eržice.

Knapův román je vlastně historií o z r o z e n í v e s n i c e. A taková vesnice nevzniká bez obětí a bez boje. Jeden z kolektiva je vyvržen, protože je lehkomyslný, jiný, nevinný, platí smrtí, ale ostatní přece jen se zakusují do půdy, aby se udrželi na živu — oni sami i ti, kteří přijdou po nich. A v tom je nemalý m r a v n í význam Knapova románu.

František Kropáč.

Pruty

Nová móda

Stalo se velkou módou mluvit o křesťanství a míní se tím ledacos. Za křesťana se prohlašuje vrtošivý sektář, který si křesťanství popletl se spolkem na ochranu zvířat či hnutím abstinentsko-vegetariánským, se slovem křesťan žonglují pohané, měřící práci pro příchod království Božího úspěchy antisemitských pogromů, známe křesťanské firmy na rozdíl od židovských, křesťany se zvou »katolíci tole-

rantní a nefanatičtí«, jejichž křesťanství se projevuje navenek při slavnostních křtinách a na recepcích, křesťanské jsou YMCA a YWCA se všemi svými nepokřtěnými židy, budhisty a novopohany, křesťanem chce být snob, který »věří Kristovi« (prohlašuje ho za »báječně nadaného filosofa«), »ale ne katolickým kněží«, rozeznáváme konečně křesťany moderní, pozitivní, aktivní, národní a další odrůdy těch,

kdož v teorii a praksi karikují pojem křesťana.

Křesťanství ovšem může být jen jedno a také církvi křesťanských nemůže být více. A zda jsou křesťany opravdu Kristovými manichejští, pelagiáni, ariáni, ikonoklasti, albigenští, valdenští, husité, adamité, novokřtenci, anglikáni, bratří čeští, moravští, svobodní, luteráni, kalvinisté, zwingliáni, ochranovští, baptisté, methodisté, adventisté, mariavité, mormoni, hledači sv. Písma, svědkové Jehovovi a další sekty, jež vyhynuly na nedostatek členů nebo podlehlly soudní likvidaci, či je Církvi Kristovou Církve jediná, všeobecná a věčná — to jest katolická?

Církve, již byly dány klíče království nebeského a již brány pekelné nepřemohou, není spolekem k pořádání nedělních besed, není ani učenou společností filosofickou, literární a kulturní, ani uměnímilovným sdružením pro stavbu kostelů a konservaci starobylých památek, není mezinárodní institucí diplomatickou, není ústavem sociálním a filantropickým, není ani mocí politickou. Není tím vším, poněvadž křesťanství není ani filosofickým systémem, ani světovým názorem. Církve, v níž je pravé křesťanství, je přede vším a nade všechno Kristus, žijící v těch, kteří žijí s Ním v Eucharistii a obdrželi z plnosti Jeho života. Církve je tajemné pokračování Kristova života a všechna filosofie, kultura, umění a civilisace stojí jen ve službách pomocných. Všechno, co bylo vytvořeno kolem podstaty křesťanství a z ní, jsou jen užitečná accidentalia,

jež ukazují na vznešenost základu, pomáhající na cestě k cíli hlavnímu a mohou po případě sloužit mužům horlivým a chytrým k apologetickým výpadům. Církve pochopená jako mystické Tělo Kristovo se nemůže snížit na pouhou mezinárodní ústřednu pro věci kulturní, sociální a politické a nesnese také nějaké srovnávání s rozličnými podniky, jež se prohlašují také za křesťanské a také za církve. Církve se má ke všem těmto církvím, jako se má člověk ke svému stínu. Každé křesťanství mimo Církve je jen teorií a formou bez života nebo pózou a nestvůrnou maskou, pod níž je bezkrevná tvář. Od křesťanství bez Eucharistie je už jen krůček k eubiotice, eugenice a ostatním pravidlům o slušném chování.

Slyšme na konec, co řekl papež Pius XI. při audienci kardinálů na Štědrý den roku 1935:

»Stačí vskutku velmi málo pozornosti a úvahy, aby bylo zřejmé viděti, že skutečným křesťanstvím jest jenom katolictví; co zůstává z křesťanství, z Ježíše Krista samého, z jeho božské osoby a z jeho učení, kromě pravého a jediného křesťanství, jímž je katolictví? Nic než trosky, nic než padělky, jež si dávají různá jména: pozitivní křesťanství, historické křesťanství, praktické křesťanství, všekřesťanství; nic než nestvůrná křesťanství, v nichž nezbývá skoro nic ze skutečného křesťanství, nic než masky křesťanství, jež bohužel chtějí věrolomně skrývati a zatajovati pronásledování skutečného křesťanství — katolicismu.«

Ctibor Maňan.

Krev se pouští klášterním bibliotékám

Mnišské řády a jejich kláštery pro mnohost svých duchovních užitečností zajisté nepotřebují nijakých existenciálních ospravedlňování vůči nevěřícím a lhostejným. Přece však bývá nejspíše ještě mezi těmito dvěma kategoriemi samozvaných soudců dost ochotně uznávána vedle charity aspoň ještě též zásluha klášterů o vzácné knihy a bohaté libráře. Mělo by tedy býti při nejmenším tutelární, záštitnou, když ne již prestižní zásadou řádů a klášterů: co největší péče o jejich historické knihovny, o jejich integritu a dobré uchovávání. Máme v republice řádu klášterů, které jsou péčí a

starostí o své biblioteky ve všech vrstvách obyvatelstva proslulé. Tím nápadněji truchlivý je zjev okázalé nedbalosti o knižní fideikomisy, který překvapí občas u jistých klášterů moravských a slovenských, jejichž vzácné knihy s razítky, vpisky a supralibros se ocitají na knižním trhu. Dodatečně se jejich hlavy pak brání a pozdě zakročují, když se strhne veřejné podivení: samy však měly providere a ustanovovat bibliotekáře ze spolubratří literatos amatoresque — a nekumulovati úřad bibliotekářů s úřadem kuchařů, fortnýřů a podobných praktiků!

Bohumír Liška.

Redakční sdělení: V minulém čísle při lámání vypadlo jméno autora článku o J. Vodákovi. Autorkou je: doc. dr. Růžena Vacková.

Rudý bluff

»Národní osvobození« nedávno zalkalo nad zatčením sovětského spisovatele S. Tretjakova, jenž předloni (nikoli loni, jak míní »Nár. osvobození«) s několika jinými sovětskými spisovateli navštívil Československo a věnoval mu pak serii článků pod titulem »Země křížovatek« (nikoli »Strana křížovatek«, jak míní »Nár. osvobození«). Tretjakov byl v Moskvě zatčen »pro trockismus«, všechny jeho knihy byly zabaveny a »Národní osvobození« neví, zdali se Tretjakov vůbec něčím provinil, neboť prý »v zemi diktatury stačí často anonymní dopis nebo prostě křivé obvinění osobního nepřítel, aby člověku byl vpálen znak hanby«. A »jest nám velmi líto«, píše dále »N. O.«, »jak se s mnohými spisovateli v Rusku zachází, jak jsou pronásledováni mnozí, třeba za nejpoctivější — a nejmírnější! — slova kritiky, jak jsou omezováni ve své umělecké tvorbě a v tvůrčí svobodě«.

Není sice pravda, že Tretjakov byl »právě jako ostatní, zcela loyální«, totiž vůči Československu. Spíše je pravda, že »zastupoval dobře svou velikou zemi«, neboť psal o Československu s onou hloupou, poněvadž neoprávněnou povýšeností, jež jest význačným rysem sovětských lidí, a s tendenčním skreslováním, jež jest povinností každého sovětského pera. Přesto nic bychom proti lítosti »Národního osvobození« neměli, kdyby ta lítost se zmohla na celou pravdu o sovětské skutečnosti. Proč říkat, že se »s mnohými spisovateli zachází«, že jsou »mnozí pronásledováni« pro trochu kritiky, když přece nelze jmenovat ani jediného sovětského spisovatele, jemuž by trochu kritiky bylo dovoleno. »Slova kritiky« jsou zakázána bez rozdílu všem sovětským spisovatelům. Na druhé straně — proč »Národní osvobození« tvrdí, že »v zemi diktatury« stačí zcela málo, aby »člověku byl vpálen znak hanby«? Je tomu stejně tak na př. v Itálii? A je naopak zase podstatně jinak — v té a té demokratické zemi, kde i různá ta »Nár. osvobození« nazývají fašistou každého, kdo nevyznává přesvědčení levice a není nadšen pro rudé zotročení lidského ducha?

*

Sovětská skutečnost jest ovšem nedostizná a nepředstizitelná. Letos o prázdninách ohromila francouzské turisty: Hned po příjezdu

do Leningradu byli sovětskými průvodkyněmi zavedeni do protináboženského musea, v němž především spatřili sochu papeže, sedícího na děle. Sochař měl ušlechtilý úmysl roznítit protináboženské city a přesvědčiti davy, že katolictví je příčinou všech válek, ale francouzští turisté hlasitě projevovali své rozhořčení nad sprostotou sochařovy myšlenky. Sovětská průvodkyně je poučila: »Naše protináboženská musea znamenitě přispívají k osvobození myslí. Slovo „Bůh“ u nás již neexistuje, v ruském jazyku již není toho slova, a jestliže to slovo někdo řekne Rusovi, Rus mu neporozumí.«

V moskevském revolučním museu Francouzi shledali, že tam není ani jediné věci, která by nebyla hloupě, naivně a nestoudně (»až k směšnosti«) falšována.

*

Sovětský tisk již řadu týdnů připravuje své čtenáře na »volby« do Nejvyšší Rady Svazu. »Večernaja Moskva« prohlásila, že náboženské obce nejsou oprávněny stavěti kandidáty, neboť jejich činnost »jest namířena proti kultuře, vědě a zdravému rozumu«. Výsledky letošního lednového sovětského sčítání lidu byly zrušeny s odůvodněním, že při sčítání »byly porušeny vědecké základy statistiky«. Sčítání totiž ukázalo, že více než polovina dospělých obyvatelů SSSR se hlásí ke křesťanské víře.

I. J.

Pan Čehona radí

*Byl bys, brachu, sedal vpravo,
nadcházej si levice:
není čestné, je však zdrávo
výt se smečkou vyjící.*

*Smečce patří cesta k masu:
maje rovněž apetit
chytře užij svého hlasu —
s tím, kdo vyhrá, budeš týť.*

*Jako kibic bez váhání
s tím si vsaď, kdo vyhrává:
varovat se fixlování
zásada je nezdravá.*

*Železo měj dvoji v ohni,
jak se které hodí, ber:
vpravo vlevo toť se, ohni,
cviť si pružný charakter!*

Ant. Šelepá.

*Piana, pianina, harmonia
značky*

Petrof

*pro čtenáře našeho listu do-
dá továrna v Hradci Král.
za každé přijatelné podmín-
ky výměny, splátek, nájmu
a za hotové*

francovka
a nyní též
zubní krém

**Továrna kvalitních
pian a harmonií**

LÍDL & VELÍK
MORAVSKÝ KRUMLOV

Zprostředkovatelům slevy

KROFO
PRŮMYSL
STASNE SERIE

**SKVĚLÝ
VÝKON**
OPŘETÝCHOVÁ VÝROBA
VÁS PŘEKVAPÍ

**PANFON
LUXUS**
MK 887

PROMINENTFON
MK 407
MK 107
KOSMOFON
MK 1837

MIKROFONNA

**Alby, rochety,
plachty na oltář a t.d.**

na la č. lněném plátně, ručně neb strojově
vyšitě, přesně a čistě vypracované dodává
nejstarší tuzemská továrna na ruční práce

Antonín Mestenhauser

Leskovec nad Moravicí

u Bruntálu — Slezsko

Musí se dobře česky mluvit, aby se dobře česky myslelo. Takový dobrý slovník bude větší služba národu než mnoho tak zvaných vlasteneckých hesel.
T. G. Masaryk.

Dílo, na které čekaly generace

SLOVNÍK JAZYKA ČESKÉHO

Zpracovali P. Váša a F. Trávníček, má 1840 stran, formát 21 × 13 cm, rozdělen do 2 svazků. Obsahuje také krátkou mluvnici českou. Slovník nemá chybět žádnému, jemuž není lhostejna úroveň, čistota a neporušenost jeho mateřštiny. Slovník je praktický, nejvíce pak proto, že v něm najdeme přesný a správný pravopis, jak jmen kmenových, tak i různých odvozenin. — Oba svazky stojí brož. Kč 220.—, v celoplátěné vazbě Kč 250.—, v polokožené vazbě Kč 270.—.

Monumentální dílo

UMĚNÍ NA SLOVENSKU

Odkaz země a lidu. Vrchní redaktor K. Šourek. Nezatíženo velkým textovým doprovodem vyjde toto dílo, první souborná publikace toho druhu, jako publikace převážně obrazová. 560 stran černých reprodukcí a 10 vícebarevných příloh ve velkém formátu shrne nejvýznamnější díla, která byla snesena na letní velkou výstavu na pražském hradě. Obsah nebude ovšem omezen jen na tento výstavní materiál. Dílo nebude jen sledem obrazů bez souvislosti. Každá kapitola bude uvedena slovem odborníka, v níž stručně bude podán přehled uměleckého vývoje na Slovensku. Kromě toho zařaděny budou popisy reprodukováných děl a mapy, na nichž bude vyznačen celkový vývoj uměleckého tvoření na Slovensku. Dílo bude rozděleno na deset sešitů po 64 stránkách (56 str. reprodukcí a 8 str. textu), rozdělených podle jednotlivých témat, objímajících slovenské umění od nejranějších počátků až do XIX. století. Cena kompletního díla, tištěného na nejlepší křídě, s více než 1000 ilustracemi, v polokožené vazbě pouze Kč 400.—, ve vazbě celopergamenové pouze Kč 500.—. Dílo vyjde do konce listopadu t. r., takže bude nejskvělejším dárkem letošních vánoc. — Vypisujeme však také ještě výhodnou subskripci. Kdo do 1. listopadu t. r. objedná závazně celé dílo, obdrží je za pouhých Kč 300.—, v luxusní vazbě za Kč 400.—. — Dílo je také možno odebírat v sešitech. Vyjde celkem 10 sešitů, cena sešitu Kč 25.—. Při odběru jen některých jednotlivých sešitů cena sešitu Kč 35.—. Podrobný prospekt zašleme zdarma.

Nový spis Dr. B. Vaška:

SOCIÁLNÍ KATECHISMUS

Dr. Vašek v „Sociálním katechismu“ opravdu populárním způsobem vykládá sociální otázky se stanoviska křesťanského, takže i laik, který v sociálních otázkách nepracoval, snadno se obeznámí se základními zásadami křesťanské sociologie. Sociální katechismus je také pro tyto laiky a širokou katolickou veřejnost určen, a to z toho důvodu, aby každý katolik byl dobře myšlenkově připraven na myšlenkový boj v těchto otázkách. — Cena pouze Kč 4.60. Ve 2. vydání vyšel již od téhož autora spis „Rukojeť křesťanské sociologie“. Stran 260, pouze Kč 15.—. Všechny encykliky máme na skladě.

Vyhubit katolíky, vyvrátit a zničit víru v Krista

to je cíl komunistů v současných španělských bojích! Chcete-li znáti správné informace o Španělsku a jeho mučednících, kupte si nové dílo „Náboženské pronásledování ve Španělsku“, předmluva P. Claudela. Mnoho ilustrací, původních fotografií. Cena pouze Kč 20.—. Objednejte obratem.

Dodáme vše z literatury. Objednejte vždy v našem

knihkupectví „U ZLATÉHO KLASU“, Praha II, Karlovo n. 5, filiálka Č. Budějovice

P o d o h o d ě u p r a v í m e s p l á t k y